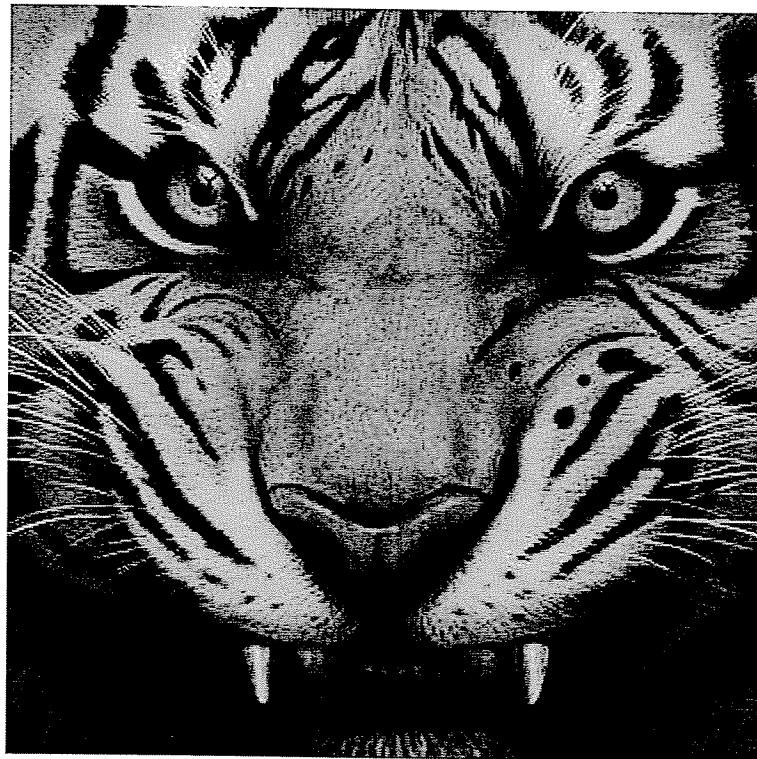

"Murderous Tiger: Should Animals be Accountable for Their Actions?"

Rabbi Efrem Goldberg
Boca Raton Synagogue

MIDRASH (בראשית פר' י')

7. Our Rabbis said: Even those things which you may regard as completely superfluous to the creation of the world, such as fleas, gnats, and flies, even they too are included in the creation of the world, and the Holy One, blessed be He, carries out His purpose through everything, even through a snake, a scorpion, a gnat, or a frog.

R. Aha related this story: A man was standing by the bank of a river when he saw a frog bearing a scorpion and carrying it across the river; as soon as it had carried out its commission,³ it carried it back to its place.⁴

ז. רבנן אמרי אפלו דברים שאתה רואה אותן שהן יתירה בעולם כגון זבובין ופרעושיין ויתושיין אף הן בכלל ברייתו של עולם הן ובכלל הקדוש ברוך הוא עושה שליחותו אפלו על ידי נחש אפלו על ידי יתוש אפלו על ידי צפרדע רבי תנחומא אמר לה בשם רבי מנחמה רבי ברכיה בשם רבי חלבו רבי אחא הוה משתעי הדין עובדא חד בר נש הוה קאם על ביה נהרא חמא חד עורדען

R' Moshe Feinstein (Sinh: 7: 10)

אבל מ"מ אם אפשר טוב שלא יהרגם בידיו ממש אלא ע"י הנחת דבר ההורגם, מאחר דחויגן דכשעושה אדם מעשה אכזריות דרציחה אפילו לאלו שמחוייבין להורגם ע"י חיוב פס"ד דסנהדרין כעיר הגדחת והצרך הקרא ליתן הבטחה מהשי"ת שיתן להם רחמים וגם עוד יוסיף אצלם מדת הרחמים כדפי' כן באור החיים (דברים י"ג, י"ח) שהוא משום דבדרך הטבע היה נעשה בזה מדת אכזריות עיי"ש, וזה שייך שיעשה גם כשהוא עושה במדת אכזריות לבע"ח, אך השחט לאכילה דהוא מעשה מצוה מועיל זה גמי שלא ישלוט בהם מדת אכזריות, אבל לאבד ולהרוג בשביל שלא להצטער אין בזה לכאורה ענין מצוה כשאין בביתו תינוקות שאין יכולין לגרשן כשבאין עליהו שא"כ שייך לחוש שלא ישפיע זה מדת אכזריות, לכן טוב יותר שלא להרוג בידים אלא ע"י הנחת דבר ההורגם וכדומה. והא דאיתא בשבת דף י"ב ע"א במפלה כליו דא"ל ר"צ לבנתיה קטולין ואשמעינן לי קלא דסנווהי הוא בכנים שבגופו ובבגדיו שא"א להורגם ע"י איזה דבר אחר וגם בפרעושיין שעליו ועל בגדיו אף שהוא בע"ח גמור נמי הא לא שייך להורגם ע"י איזה דבר לכן מוכרחין לעשות בעצמן, אבל לזבובים ועכברים יש להורגן ע"י הנחת איזה דברים טוב לא להרוג בעצמן, ואף שלא מצאתי זה בפירוש באיזה מקום טוב להתנהג כן במקום שאפשר.

R' Moshe Shternbuch (Sinh: 7: 10) איסור צער בעלי חיים סימן תשכו

שאלה: איסור צער בעלי חיים לזבובים.

לא מצאתי בזה איסור, והואיל וחיותן זוטא טובא נראה שאין בזה איסור כלל, והיא דמפריעים או מצערים אותו פשיטא במותר להרוג זבוב או פרעוש. ואף שמסופר על הקדוש האריו"ל שלא רצה להרוג אפילו זבובים, אין זה מטעם איסור בעלי חיים, אלא מרוב קדושתו נמנע לפי שאין בעל חי בלי תועלת, ולא רצה להרוג בעל חי ולבטל התועלת עכורו נברא, אבל ברור שאין בזה נדנוד איסור אלא לחסידים וקדושי עליון כמותו. (וכדמצינו בב"מ פ"ה ע"א גבי אמתיא דרבי דהוי שדי' בני כרכושתא (חולדה) וקא כנשא להו, א"ל שבקינהו כתיב ורחמיו על כל מעשיו).

שוב מצאתי בשו"ת יעב"ץ (ק"י) שהאיסור צעב"ח הוא רק בבעלי חיים שהם בעלי מלאכה, ומסתפק בכלבים וחתולים שהמה בני תרבות ואינם בעלי מלאכה, אבל לא בזבובים שקצים ורמשים ע"ש, ולענ"ד כלב וחתול הם חיות ובודאי גם בהם יש איסור צער בעלי חיים, עיין במשנה ב"ק נד: שיש בכל בהמה חיה ועוף מצות פריקה וזהו יסוד דין צער בעלי חיים, אבל מה שתלה במלאכה צ"ב, ובפשוטו י"ל דתלוי בחיות ולא אסרה תורה אלא בבהמה וחיה ועוף, אבל שקצים ורמשים חיותם זוטא ואולי ליכא איסור דאורייתא משום צער בעלי חיים בהם. וע"ע מש"כ לעיל בסימן שס"ב.

ואף דשלא לצורך אסור להרגם משום ורחמיו על כל מעשיו, מ"מ לצורך אין להחמיר וכן מצאתי מפורש בס"ח שאחד לא רצה לשרוף זבובים, ואמרו עליו אל תהי צדיק הרבה הלוא מוטב לשורפם שלא יפלו במאכל, וע"ז נאמר אל תהי צדיק הרבה ע"ש (תת"לא) ואין בזה בית מיחוש.

R' Shlomo Zalman Aurbach (Sinh: 7: 10) כח

הריגת יתוש כיום מוב

קבלתי היום את מכתבו, ולכאורה צריך להיות מותר משום מתוך כמו שכתב דמתוך שהותרה נטילת נשמה לצורך או"ג, ה"ע הותרה בזה, ושפיר יש בזה צורך קצת שהרי מפריעו ומצער, ואפי' לפי מ"ש בספרי מאורי אש דף ה' ע"ב לפרש כוונת הכסף משנה בדעת הרמב"ם פ"ג ה"ח מהל' חמץ, שהצורך צריך להיות דוקא חיובי, כגוונא דאוכל נפש שצריך את המאכל, וכן את הספר ללמוד בו או הלולב למצוה, ולא כשהצורך הוא רק ביעור וכילוי. מ"מ אפשר דכל זה דוקא כעין שריפת קדשים וחמץ בפסח, שהעיקר הוא הכילוי, [ואף גם זה נגד פשיטות הגמ' בפסחים ו' ע"ב], משא"כ הכא שהצורך הוא כדי שיוכל לישון. מ"מ אפשר דאין לעשות כן לכתחילה, דאפשר שהוא גם הורג כאלה שאינם מפריעים כלל. עכ"פ גם לי אין זה ברור.

SHEMOS (21:28) (כ:כח)

²⁸ If an ox shall gore a man or woman and he shall die, the ox shall surely be stoned; * its flesh may not be eaten and the owner of the ox shall be innocent. ²⁹ But if it was an ox that gores habitually from yesterday and the day before yesterday, and its owner had been warned but did not guard it, and it killed a man or woman, the ox shall be stoned and even its owner shall die. ³⁰ When an atonement-payment shall be assessed against him, he shall pay as a redemption for his life whatever shall be assessed against him. ³¹ Whether it gores a boy or it gores a girl, in accordance with this judgment shall be done to him. ³² If the ox shall gore a slave or a maidservant, thirty silver shekels shall he give to his master, and the ox shall be stoned. ³³ If a man shall uncover a pit, or if a man shall dig a pit and not cover it, and an ox or a donkey fall into it, ³⁴ the owner of the pit shall make restitution. He shall return money to its owner, and the carcass shall be his. ³⁵ If one man's ox strike his fellow's ox* which dies, they shall sell the living ox and divide its money, and the carcass, too, shall they divide. ³⁶ But if it becomes known that it was an ox that had gored habitually, from yesterday and before yesterday, but its owner did not guard it, he shall surely pay an ox in place of the ox, and the carcass shall be his. ³⁷ If a man shall steal an ox, or a sheep or goat, and slaughter it or sell it, he shall pay five cattle in place of the ox, and four sheep in place of the sheep.

וכי יגח שור את איש או את אשה ומת סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי: ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת: אם כפר יושת עליו ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו: או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו: אם עבד יגח השור או אמה בסוף שלשים שקלים יתן לאדניו והשור יסקל: וכי יפתח איש בור או כייכרה איש בר ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור: בעל הבור ישלם בסוף ישיב לבעליו והמת יהיה לו: וכי יגח שור איש את שור רעהו ומכרו את השור החי ונחצו את כספו וגם את המת יחצו: או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשם ולא ישמרנו בעליו שלם שור תחת השור והמת יהיה לו: כי יגנב איש שור או אשה וטבח או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת הששה:

MISHNA (כ:כג) סנהדרין

by a court of twenty-three; "והרגת את האשה ואת הבהמה" as it is stated:⁽²⁹⁾ *And you shall kill the woman and the animal;* "ואת הבהמה תהרג" – and it is stated:⁽³⁰⁾ *And the animal you shall kill.* שור הנסקל בעשרים ושלשה – An ox that is to be stoned⁽³¹⁾ is judged by a court of twenty-three, "וגם בעליו יומת" – as it is stated:⁽³²⁾ *The ox shall be stoned and also its owner shall be put to death.* The Torah juxtaposes the ox and its owner to teach: "במיית בעל מית השור" – In the same manner as the owner is put to death, so is the ox put to death.⁽³³⁾

YONAH (ז:א) זנה

¹⁰ HASHEM said, "You took pity on the kikayon for which you did not labor, nor did you make it grow; it lived [one] night and perished after one night. ¹¹ And I shall I not take pity upon Nineveh the great city, in which there are more than a hundred and twenty thousand persons who do not know their right hand from their left, and many animals as well?"

.. ויאמר יהוה אתה חסדת על-נתיקיון אשר לא עמלת בו ולא גדלתו שבו לילה היה ובו לילה אבר: ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה אשר יש-בה הרבה משתים עשרה רבו אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו ובהמה רבה:

R' DOVIM KIMCHI (ז:ב) דבין

(י"א) ואני לא אחוס. ברוב בני רבוא אדם יותר מ"ב רבוא אדם ורבוט טוא שמת אלמים ומלא משתים כמאריך טוא: והש"ן אינו דגושט: אדם. כולל זכרים ונקבות: אשר לא ידע בין ימינם לשמאלם ואין כנס חטא ואין לכס טוים אלא בעבור הכנות וכיון שהאבות טבו כנס בט בלא טוים וכן בהתם רבם טוים בניור והכנות אין לה טוים וזכות ועל כל אדם רצוי לתום ולחמול וכל שכן על רבים:

SANHEDRIN (ז:ג) סנהדרין

Mishnah The Mishnah cites the next three cases from the previous Mishnah's list: **One who cohabits with another male, or with an animal, and a woman who brings an animal upon herself** – in all these cases the punishment is stoning.⁽³⁸⁾

The law is that the animal with whom the bestiality was committed is also stoned.⁽³⁹⁾ The Mishnah now seeks the reason for this strange law:

If the person sinned, in what way did the animal sin? – But since a downfall came upon a man through it, therefore Scripture said that it should be stoned.⁽⁴⁰⁾ **Another explanation,** – and [people] say: This is the one that caused So-and-so to be stoned.⁽⁴¹⁾

ו' אין גומרין דינו של שור אלא בפני בעליו
אם היו לו בעלים אבל אם לא היו לו בעלים
כגון שור המדבר ושור ההקדש ושור גר שמת

ואין לו יורשין אם המית הרי זה נסקל וגומרין דינו אע"פ שאין לו בעלים : וכן שור האשה ושור היתומים
ושור האפטרופין שהמיתו נסקלין ואין האפטרופין משלמין את הכופר שהכופר כפרה הוא והקטנים
החרשים והשוטים אינן בני חיוב כדי שיהיו צריכין כפרה : ז שור שהוא
טרפה שהרג את הנפש או שהיה השור של אדם טרפה אינו נסקל שנאמר וגם
בעליו יומת כמיתת הבעלים כך מיתת השור וכיון שבעליו כמת הם חשובים
ואין צריכין מיתה הרי זה פטור : ח המשסה כלב בחבירו והרגו אין הכלב
נסקל, וכן אם גירה בו בהמה או חיה והרגוהו, אבל אם שסה בו נחש ואפילו
השיכו בו והרגו הנחש נסקל. שארם הנחש שהמית מעצמו הוא מקאו, לפיכך זה האדם שהשיך בו הנחש

השגת הראב"ד
היינו שור טרפה שהרג
הנפש וכו' ואינו צריכין מיתה
זה פטור, אמר רמב"ם וכל כפני בית
כגון נהרג פשוט ונפטר כו.

פטור ממיתת בית דין : ט אין בהמה
נסקלת אם המיתה עד שתכוון להזיק למי
שהיא חייבת עליו סקילה. אבל שור שהיה
מתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם.

נתכוון לנכרי והרג בן ישראל. נתכוון לנפלים והרג בן קיימה פטור מן המיתה.
ואם היה מועד הבעלים חייבין בכופר, או בקנס אם המית עבד, אע"פ שהרג
בלא כוונה הואיל והוא מועד לזה :

MINCHAS CHINUCH ⑪ מנחת חינוך (א: 16)

ולסקילת שור צריך בית דין של עשרים ושלשה סמוכים, כמו דיני נפשות
של אדם, וליף ג"כ מהיקשא הנ"ל במשנה ראשונה דסנהדרין,
וכן הלכה, ומבואר בר"מ פ"ה מסנהדרין ה"ב. ועיין סנהדרין ל"ב ע"א, דחשב
החם במשנה הרבה חילוקים בין דיני ממונות לדיני נפשות, ואמרין שם ל"ו
ע"ב, וכולן אין נוהגים בשור הנסקל חוץ מבית דין של עשרים ושלשה, מנא הני
מילי וכו', ופירש רש"י שם ד"ה לא מטה, כיון דהנך כולם להללא אחי מה לנו
להללמו של שור, ומסתברא דהיקשא שור לאדם דוקא לענין עשרים ושלשה שהוא
עיקר הדין ומחילמו וכו', וכן הוא בר"מ פ"א מסנהדרין ה"ד. ונראה לי דדוקא
אלו הדברים שחשב שם אינם נוהגים בשור, כמו שאמר על המשנה, אבל נראה
פשוט, כמו שדיני נפשות של אדם אינם נוהגים אלא בפני הבית בזמן שיש בהן
וגם בזמן סנהדרין יושבים בלשכת הגזית, וארבעים שנה קודם המורבן שצטלו
דיני נפשות מישראל, עיין ש"ס שם מ"א ע"א ור"מ שם פ"ד הי"ג, הכי נמי
דין שור הנסקל לא היה נוהג, כי זה ג"כ עיקר דין ומחילמו כמו עשרים ושלשה,
על כן לא היה נוהג רק בזמן שדיני נפשות היו נוהגים, כן נראה לי פשוט.

BACHYA R' ⑫ רבינו גר"ם (א"ק)

(כח) וכי יגז שור את איש. הזכיר באדם לשון נגיחה, אבל בבהמה, בשור שהמית שור.
הזכיר נגיפה ואמר: וכי יגוף⁹⁹, ואמרו רז"ל בבבא קמא¹: אדם דאית ליה מזלא הזכיר
בו נגיחה, כלומר שצשה במתכוין* ובהשגחה פרטית, בהמה דלית לה מזלא הזכיר בה
נגיפה, כלומר בדרך מקרה. סקול יסקל השור² אין מיתת השור לקחת הדין מן השור אלא
לקחת הדין מבעליו כדי שיהיה בשמירתו, ואם לא יזהר הרי הוא יודע שיפסיד ממנו, והו
על דרך הפשט, והוא דעת הרמב"ם³ אמנם יש דעת אחרת* כי שור שהמית את האדם
הוא הדין חיה ועוף שהמיתו⁴, על כל פנים נקשר בו הכח* שנקשר בנחש הקדמוני, ולכך
המשילו חכמים מכת הדבר לנגיחת השור, ממה שאמרו במסכת תענית ריש פרק סדר
תעניות⁵ דאמר: שלשה מתים ביום אחד אין זה דבר, בשלשה ימים בזה אחר זה הרי זה
דבר*. וכן בשור⁶: אם נגח שלשה פעמים ביום אחד אין זה מועד, שלשה פעמים בשלשה
ימים זה אחר זה הרי זה מועד, שנאמר: ואם שור נגח הוא מתמול שלשום*, דברי רבי
יהודה, ופליג עליה רבי מאיר דאמר רחוק נגיחותיו* חייב, קרב נגיחותיו לא כל שכן.
ואע"פ כן* קיימא לן כרבי יהודה⁷, ואמרו⁸ עוד שהשור בימי ניסן השטן מרקד לו בין
קרניו וידוע כי הוא מושך כח ממדת הדין שכתוב: לפני שור מהשמאל⁹. ומעשה עשו
חכמים בתרנגול שהרג את הנפש והביאחו לבית דין וסקלוהו¹⁰, דבר הכתוב בהוזה
כשהזכיר שור אבל הוא הדין לשאר בעלי חיים. וכבר ידעת כי בזמן התלמוד היה השטן
מתדמה ומתראה לעיני הבריות עד שהוצרכו לבקש רחמים שיתעלם מהם¹¹.

The precepts of the fifth class, enumerated in the Section "On Damages" (*Sepher nezikin*), aim at the removal of wrong and the prevention of injury. As we are strongly recommended to prevent damage, we are responsible for every damage caused by our property or through our work in so far as it is in our power to take care and to guard it from becoming injurious. We are, therefore, responsible for all damage caused by our cattle; we must guard them. The same is the case with fire and pits; they are made by man, and he can be careful that they do not cause damage. I will point out the equity of the various laws in this respect. No compensation is enforced for damage caused by the mouth or the foot of an animal in a public thoroughfare; because this cannot be guarded against, and the damage caused there is not very large. Those who place their things in a public place are themselves guilty of neglect, and expose their property to injury. But compensation is given for damage caused to the property of a person in his own field by the tooth or the foot of an animal. It is different in the case of damage caused by the horn of animals or the like. The animal can be guarded everywhere [and prevented from causing injury], whilst those who pass public thoroughfares cannot sufficiently take care against accidents of this kind. In this case the law is the same for all places; but there is a difference whether the owner of the animal has been warned concerning it or not (*mu'ad or tam*). If the animal has not been in the habit of causing damage, the owner need only pay half the damage; but damage caused by an animal which has been in the habit of doing so, and has been known as savage, must be paid in full. The compensation for a slave is uniformly estimated at half the value fixed for a free man. For in the law concerning the valuation of man you find the highest valuation at sixty shekels, whilst the money to be paid for a slave is fixed at thirty shekels silver. The killing of an animal that has killed a human being (Exod. xxi. 28, 29) is not a punishment to the animal, as the dissenters insinuate against us, but it is a fine imposed on the owner of that animal. For the same reason the use of its flesh is prohibited. The owner of an animal will, therefore, take the greatest possible care in guarding it; he will know that if any person is killed by the animal, whether that person be grown up or young, free or in bondage, he forfeits at least the animal; and in case he has already received a warning concerning it, he will have to pay a ransom in addition to the loss of the animal. This is also the reason why a beast is killed that has been used by a human being for an immoral purpose (Lev. xx. 15, 16); its owner will be more careful as regards his beast, will guard it, and never lose sight of it, just as he watches his household: for people fear the loss of their property as much as that of their own life; some even more, but most people hold both in the same estimation. Comp. "and to take us for bondmen, and our asses" (Gen. xliii. 18).

רמב"ם (13) RAMBAM
 חזרה (זכ"ק (2: N)

ומה שהבהמה נהרגת אם הרגה אדם אין זה עונש לה כפי שלועגים לנו המינים, אלא זה עונש לבעליה, ולפיכך נאסר ליהנות בבשרה כדי שיקפיד בעל הבהמה בשמירתה, וידע שאם תהרוג קטן או גדול, בן חורין או עבד, הפסיד דמיה על כל פנים, ואם היתה מועדת נתחייב כופר נוסף על אבדן דמיה.⁸ והוא הטעם עצמו בהריגת בהמה הנרבעת, כדי שיוזהר בה בעל הבהמה וישמרנה כשמירתו אנשי ביתו כדי שלא תאבד לו,⁹ כי חמלת בני אדם על ממונם כחמלתם על עצמם, ומקצת בני אדם מעדיף ממונו על עצמו,¹⁰ אבל ההשוואה ביניהם¹¹ הרי הוא על הרוב, ולקחת אותנו לעבדים ואת המורינו.¹²

רמב"ם (14) RAMBAM
 (זכ"ק א"ל (2: N)

(ה) דמכם לנפשתיכם. דמכם נפשתיכם. כלומר דמכם שהוא נפשתיכם. כדרך לכל כלי המשכן. וכן השלישי לאבשלום.⁴² ויש לפרש את דמכם לנפשתיכם בנפשתיכם⁴³ כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא. וכמהו וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם לעוף ולבהמה.⁴⁴ פתרונו בעוף או בבהמה. והנכון שיאמר הדם שהוא לנפש בכך⁴⁵ אדרוש. הגיד כי הדם הוא הנפש⁴⁶, ורמו כי על שופך הנפש הוא מחייב מיתה. לא על דם האיברים שאין הנשמה תלויה בהם.⁴⁷ ורבותינו⁴⁸ דרשו בו הורג את עצמו. את דמכם מנפשתיכם אדרוש⁴⁹: חיד כל חיה אדרשנו. תמה אני⁵⁰ אם הדרישה כמשמעה. מיד החיה כמו מיד האדם להיות עונש בדבר. ואין בחיה דעת שתענש או שתקבל שכר. ואולי יהיה כן בענין דם האדם לבדו. שכל החיה שתטרף אותו תטרף כי גורת מלך היא. וזה טעם סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו.⁵¹ ואיננו להעניש את בעליו בממונו. כי אפילו שור המדבר חייב מיתה⁵², וזהו כן בבני נח כבישראל. ויהיה טעם שופך דם האדם. כל שופך בין חיה בין אדם והנה דמו נדרש בבית דין ובדין שמים⁵³. ויתכן שיהיה טעם מיד כל חיה. שתהיה הנקמה בשופך הדם מיד כל חיה. כמו כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה⁵⁴, ואמר אך דמכם אדרוש ואנקום אותו ביד כל חיה. כי אשלח ברוצח כל חית הארץ ואשלח בו גם האדם. ולא ינצל מידם וכמהו מכל צוררי הייתי חרפה⁵⁵. מידם. זה חלק אדם רשע מאלהים ונחלת אמרו מאל⁵⁶. ואולי הדרישה מיד החיה היא שלא תטרף האדם כי כן שם בטבעם. וסוד הענין כי בעת היצירה נתן לאדם את כל עשב זרע וזרע ואת כל העץ אשר בו פרי עץ לאכלה. ונתן לחיה את כל ירק עשב לאכלה. ואמר הכתוב ויהי כן⁵⁷. כי הוא טבעם ומנהגם. ועתה כאשר אמר באדם שישחוט הבעלי החיים והושם בטבע⁵⁸ או במנהג שיהיו בעלי החיים זה לזה לאכלה. הוצרך לצוות שיהיו שאר בעלי החיים לבני אדם טרף לשיניהם. והם יראו מהם ולא יטרפו בהם. ואמר ואך את דמכם לנפשתיכם. לרמוז כי לא ידרוש דם חיה מיד חברתה. אם כן גשאר בהם לטרף זו את זו. וזה טעם הוכירו איסור שפיכת דמים בכאן מפני היתר השחיטה שהיה המנהג לשפוך דם. כי על דעת רבותינו⁵⁹ כבר הזהיר אדם הראשון בזה. אבל מפני השחיטה הוצרך לומר התרתי לכם לשפוך דם כל חיה וזאתי דמכם שיהיה איסור לכם ולכל החיים שלא יהיה להם טבע לשפוך אותו:

AT THE HAND OF EVERY BEAST WILL I REQUIRE IT. I wonder: if "the requiring" is here meant in its usual sense, i.e., from the hand of the beast as well as from the hand of man, in both cases there will be punishment in the matter, but the beast has no reason [with which to discern between good and evil] so that it should be punished or rewarded! Perhaps this principle applies only to spilling man's blood; every beast that will devour him will itself be devoured, for such is the decree of the King. And this is the reason [why Scripture says of an ox that killed a human being], the ox shall surely be stoned, and its flesh shall not be eaten.¹⁹² This is not a form of monetary punishment for the owner since even an ownerless ox is subject to the death penalty,¹⁹³ and the command applies alike to the sons of Noah⁶⁴ and to the Israelites. The meaning of *Who so sheddeth man's blood*¹⁹⁴ would thus be, "all shedders" whether beast or man, their blood will be required by the Court on earth and¹⁹⁵ by the hand of Heaven.

It is possible that the meaning of the expression, *at the hand of every beast*, is that the vengeance upon the shedder of blood will be at the hand of every beast, just as it is said, *That she hath received of the Eternal's hand double of all her sins.*¹⁹⁶ Thus He says, "Surely your blood will I require and avenge *at the hand of every beast* for I will send against the murderer all beasts of the earth, and I will also send against him *the hand of man*, and he will not escape them." Similarly, *Because of all mine adversaries I am become a reproach,*¹⁹⁷ meaning "because of the hand of all mine adversaries;" *This is the portion of a wicked man from G-d, and the heritage appointed unto him by G-d,*¹⁹⁸ [meaning this is the portion of a wicked man by the hand of G-d].

Perhaps the requiring at the hand of the beast means that she should not devour man for so He established their nature. The secret of the matter is that at the time of creation He gave man *every herb bearing seed... and every tree in which is the fruit of a tree... for food,*¹⁹⁹ and to the beast He gave *every green herb for food,*²⁰⁰ and Scripture says, *and it was so,*²⁰⁰ meaning that such was their nature and habit. But now when He said of man that he

may slaughter the lower living creatures for food and it was so placed in nature or habit that living creatures should eat each other, it became necessary to command that the other living creatures be unto men *a prey to their teeth*²⁰¹ while they are to fear men and not devour them. And He said, *And surely, your blood of your lives will I require*, in order to hint that He will not require the blood of one beast from the hand of another. This being so, it was thus left to them to devour one another. And this is the reason why He mentioned here the prohibition of spilling the blood of man; it is on account of the permission given here for slaughtering, which became the customary way of spilling blood since in the opinion of our Rabbis,²⁰² Adam had already been admonished against spilling blood. But on account of the permission for slaughtering, it became necessary for Him to say, "I have permitted you to spill the blood of every living thing except your own blood. This is forbidden to you as well as to all living things for it will not be their nature to spill it."

REUVEN MARGALYOS ר' ר' (16) מרגליות ה"פ

כב. שור הנסקל בעשרים בשלשה כו' כמיתת בעלים כך מיתת השור. יעוק ברמב"ן פ' נח ט' ה שכתב בטעם גזירת מלך כי סקל יסקל השור ולא יאכל את בשרו שאיננו להעניש את בעליו בממון כי אפילו שור המדבר חייב מיתה (ע"י שו"ת הרשב"א ח"א ט"ו ק"י ודאה רמב"ם הל' נזקי ממון פ"י ה"ו ובנו"כ) וצוה כן בבני נח כבישראל, ולו היה בהמתת השור רק לסלק המשחית שור נגח או במיתה כל דהי סני מאשר אמרה תורה לסקלו מוכח שהיא מיתת עונש כבני אדם ראה בס' שערי זהר הכא דיש נפשא דמרכיבין לה בבהמה ואיכא איכא נשיאת עון בבעל חי וגם כפרה ראה מקור חסד לסי' חסידים סי' מ"ז אות ד באריכות.

תשובה אפשר שהרב ז"ל לא נתכוון בפירושי התורה לומר שכן הלכה. אלא לומר שאין העונש מקנס הבעלים שהרי שור המדבר חייב לרבי מאיר. ולא נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בדבר זה לומר שזה מדין קנס הבעלים לרבי יהודה ולרבי מאיר מגזרת הכתוב. ומ"מ מה שעלה בדעתך שכל סתם ומחלוקת בצדו הלכה כמחלוקת ולא כאותו סתם, זה אינו. ובהיא החולץ לא אמרו הוה ליה סתם ואחר כך מחלוקת והלכה כמחלוקת, אלא אין הלכה כסתם אמרו. ונפקא מינה להיכא דמסתבר טעמא כמחלוקת שבצדו יכלינן למימר דאין הלכה כאותו סתם וכדאיתא בנדה בפרק המפלת נל. ב. וכן בפרק בא סימן התחתון [ש ג. א.]. וטעמא משום דכל סתם שיש מחלוקת בצדו אינו סתם גמור אלא אותו סתם ומחלוקתו. דיחיד ורבים דהלכה כרבים ופעמים הלכה כיחיד היכא דמסתבר טעמיה. והיא דפרק החולץ לפי שהקשינו לר' יוחנן דפסק התם ולא כסתמא דמתניתין דכל הנשים לא יתארסו אלא כרבי יהודה דפליג עלה. ואמרינן והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה, משום הכי אמרינן מאן דרמא לא חש לקמחיה דהאי לא סתם גמור הוא דנרמי אכלליה דרבי יוחנן מיהא. דעד כאן לא אמר רבי יוחנן אלא בסתם גמור שאין מחלוקת בצדו. אבל כל היכא דאיכא מחלוקת בצדו אין אמרינן ככי הא הלכה כסתם אלא הוה ליה כמחלוקת יחיד אצל רבים. ונפקא מינה להיכא דמסתבר טעמא דמחלוקת כדאמרן. ולפיכך פסק בההיא כרבי יהודה משום דמסתבר ליה טעמיה. ותדע לך דסתם ומחלוקת בצדו סתם מתניתין מיקרי ופסקינן כותיה. שהרי מתניתין [שבת קטו. ב.] דמחתכין את הדלוועין לפני בהמה ואת הנבילה לפני הכלבים, הרי מחלוקת רבי יהודה בצדו. וכדתנן התם רבי יהודה אומר אם לא היתה נבילה מערב שבת לא יזיזנה ממקומה. ואפילו הכי קרינן ליה סתמא ופסקינן כותיה. וכדאמרינן בריש פרק קמא דביצה [ב. א.] גבי שבת דסתם לן תנא כר' שמעון דתנן מחתכין את הדלוועין לפני הבהמה וכו'. ודכותה נמי בשבת בסוף פרק כל הכלים [קנ"ה. ב.] דמקשה נגר הנגרר נמי סתמא היא ואע"ג דפליג בה רבי יהודה.

MIDRASH (17) מרגליות ר"ה (כ"א:)

אני אמרתי שתהא רוחי דנה בהן והן לא פחשו הרניני משגמן אלו באלו דאמר רבי אלעזר אין לה שהוא מתחייב באדם הזה אלא אדם פיוצא בו רבי נתן אומר אפלו זאב וכלב רבי הונא בר גוריון אמר אפלו מקל אפלו רצועה קדא הוא דכתיב (ישעיה ט. ג.) 'פי את. על טבלו ואת מטה שכמו שכט הנגש בו החתת פיוס מדין' פיוס הדין אמר רבי אחא אף אילני סרק עתידין לתן דין וחשבון רבנן אמרי מהכא (דברים כ. יט) 'פי האדם עץ השדה' מה האדם נותן דין וחשבון אף עצים נותנין דין וחשבון אמר רבי יהושע בר נחמיה איני דן רוחן בעצמן שבשר ודם הן אלא הרי אני מביא עליהם מעוט שנים שקצבתי עליהם בעולם הזה ואחר כך אני משגמן ביסורין אמר ר' איבו מי גרם להם

I intended that My spirit should judge [i.e. rule and guide] them, but they refused; behold, therefore, I will bend them⁵ (*meshaggeman*) through suffering. I intended that My spirit should judge them, but they refused; behold, therefore, I will bend them [break their power] through each other, for R. Eleazar said: None becomes answerable for [injury done to] man save another man like himself.⁶ R. Nathan said: Even a dog or a wolf is answerable. R. Huna b. Gorion said: Even a staff or a thong is answerable, as it is written, *For the yoke of his burden . . . Thou hast broken as in the day of Midian* (Isa. ix, 3).⁷ R. Aḥa said: Even barren trees⁸ will have to render an account. The Rabbis proved it from the following: *For the tree of the field is man* (Deut. xx, 19)⁹; just as man must render an account, so must trees render an account.

ויש טעם ברור לחלק בין מיתת השור ותשלומי כופר. דמיתת השור אינה קשורה למעשה עבירה או פשיעה של הבעלים. והרא"י שגם שור של הפקר כגון שור המדבר דינו להיות נסקל (עי' רמב"ם הל' נזקי ממון פ"י ה"ו, ועי' ג"כ שם ה"א), ובע"כ שדין זה אינו עונש וקנס או כפרה על הבעלים אלא זכו דין על הבהמה, דכיון שבאה תקלה על ידה שאדם נהרג על ידה הרי התורה הפקיעה ממנה את הזכות לחיות (ומה שפטורה בנתכוונה להרוג את זה והרגה את זה לר' שמעון, ולכור"ע בנתכוונה להרוג את הבהמה והרגה את האדם, היינו משום דדרשינן כמיתת בעלים כך מיתת השור, וכיסוד הדברים אפשר מפני שזה נחשב כאילו המעשה נעשה מאליו, ואכמ"ל). וממילא מוכן שדין זה אינו אלא לאחר שמת הנהרג לגמרי, דאז זה נחשב רבאה תקלה על ידה, וזה כעין לגבי טומאה דילפינן מ"אשר ימות" עד שתצא נפשו, דהתם לא שייך אימוד כדברי הדבר אברהם. וע"כ מוכן שהתורה הדגישה "ומת" דווקא לגבי שור תם, דהתם אין כאן מעשה עבירה ופשיעה מצד הבעלים ובע"כ שדין מיתה הוא דין על הבהמה וממילא הוא חל רק אחרי שיצאה נפשו של הנהרג לגמרי.

[שלא לאכל שור הנסקל]

ובשור אסור, כן מפרש במכילתא, שנאמר "ולא יאכל את בשרו", ולא יאכל את בשרו, ולא יאכל את בשרו, ולא יאכל את בשרו, ולא יאכל את בשרו.

משרשי המצוה פרי להספיק בדעתנו שכל מי שבאה תקלה על ידו מרחק ונמאס עם אלהים ועם אנשים, ואפלו שונג כמו הבהמה שאין לה דעת, וכל שכן מזיד. ובתתנו דעתנו על דבר זה יביאנו להזהר הרבה בכל מעשינו עד שלא תצא תקלה מתחת ידנו לעולם.

ספר חנוכה (19) ספר חנוכה (19) ספר חנוכה (19)

מדיני המצוה, מה שבארו זכרונם לברכה שבין תם בין מועד נסקל על כל ברירה שממית, בין איש או אשה או קטן או עבד, ושאינו זומרין דינו אלא בפני בעליו אם יש לו בעלים, וכן מה שאמרו שיש צדדין הרבה שהשור ממית ואינו נסקל, ויתר פרטיה, מבארים בקמא.

ונהגת מצות אסור בשור בזכרים ונקבות, ובארץ ישראל דוקא נהג דין שור הנסקל על פי סמוכין, ובבית דין של כ"ג. ועובר עליה נאכל פזית מבשרו כמזיד לוקה.

[NOT TO EAT ANY OX SENTENCED TO DEATH BY STONING]

52 that we should not eat the flesh of an ox sentenced to stoning, even if it was properly ritually slain; for once its judgment was completed (sentence was passed), its flesh is forbidden. So is it explained in the Midrash *Mechilta*:¹ for it is stated, *and its flesh shall not be eaten* (Exodus 21:28). This does not mean specifically an ox, but any injuring creature, domestic or wild animal, or bird;² Scripture merely spoke of what is usual.

At the root of the precept lies the aim that we should realize in our thinking that whatever was the cause of a disaster or misfortune is to be scorned as something abhorrent to both God and humanity, even if it acted unintentionally, such as an animal which is witless, and all the more certainly a deliberate perpetrator of injury. As we reflect on this thought, it will influence us to be so very careful in all our deeds that no disaster or misfortune should ever issue from under our hands.

Among the laws of the precept there is what the Sages of blessed memory explained,³ that whether it is a *tam* (an animal only beginning to cause fatal injury) or a *mu'ad* (a habitual killer), it is stoned to death for any person it kills, be it a man or a woman, a child, or a servant;⁴ that its judgment is not to be completed (and sentence passed) except in its owner's presence, if it has an owner;⁵ so also what the Sages said, that there are many ways in which an ox can kill and not be stoned to death.⁶ [These] and its other details are explained in the Talmud tractate *Bava Kamma*.

The ban on eating its flesh applies to both man and woman; but only in the land of Israel can a case of an ox to be stoned be tried, by ordained, authorized persons⁷—and that in a *beth din* of twenty-three [judges]. If someone transgresses it and eats of its flesh the amount of an olive, deliberately, he is given whiplashes.

תקמט ירד קטנה שבאותיות לפי שאם יבא אדם במקום שאין מכירין אותו וכסבורים שלמד שיודה ואמר אל תכבדוני כי לא למדתי [א] לכך נקרא יוד לשון יודה ותמצא בני אדם שאינם מהוגנים שנתחתנו בהם בני הגדולים וגם תמצא שהם שליטים בעיר מפני שהיו אבותיהם משפילים את עצמם לפיכך נהפך הגלגל שבניהם עשירים וראשים ומתחתנים בהם הגדולים אע"פ שאינם ראויים זה נעשה בזכות שאבותיהם השפילו את עצמם. ופעמים שתמצא שליטים ועשירים ולא בעבור מעשיהם הטובים אלא שהיו בני דורם משפילים אותם או אבותיהם ומשפחתם ומביישים פניהם מפני דופי שיש בהם והקב"ה אינו רוצה בבושת בני אדם שהרי היו קוברים את האבן שנסקל בה ואת העץ שנתלה בה שלא יתביישו קרוביו [ב] ופן יתגאו שאר משפחות על זאת. ואם תאמר והלא [ג] סתמו טבעתה של בילגה מפני מרים בת בילגה [ד]. בית דין רשאי לעשות לשם שמים גדרים שיהא כל אדם מוכיח את בניו ואת בנותיו.

21 SANHEDRIN

Rav Sheishess replies:

You have learned the answer to this in a Baraisa, which states: IF REGARDING TREES, WHICH NEITHER EAT NOR DRINK NOR SMELL, THE TORAH SAID: DESTROY, BURN AND ERADICATE THEM BECAUSE DOWNFALL CAME UPON A PERSON THROUGH THEM, THEN ONE WHO LEADS HIS FELLOW ASTRAY FROM THE PATHS OF LIFE TO THE PATHS OF DEATH, HOW MUCH MORE SO is he liable to destruction, burning and eradication. Thus, argues Rav Sheishess, we see that the object of sin is destroyed on the basis of downfall alone.

22 VA'YIKRA

Any man of the House of Israel and of the proselyte who dwells among them who will consume any blood — I shall concentrate My attention upon the soul consuming the blood, and I will cut it off from its people. For the soul of the flesh is in the blood* and I have assigned it for you upon the Altar to provide atonement for your souls; for it is the blood that atones for the soul. Therefore I have said to the Children of Israel: Any person among you may not consume blood; and the proselyte who dwells among you may not consume blood.

האכלת את הדם והכרתיו אתה מקרב עמה: פיינפש הבשר בדם הוא ואני נתתיו לכם על-המזבח לכפר על-נפשתיכם ביהם הוא בנפש ויכפר: על-כן אמרתי לבני ישראל כל-נפש מכם לא-תאכל דם והגור הגור בתוכם לא-יאכל דם:

כי האדם התפשטות חיונו הוא גם בבשר וגם בעצמות, ונקרא דבניהם כדן הנלא דגמי שנשאר אחר כמה שנים בעצמות, ולזה אינם נרקבים הדקיקים בה, יש רשעים שנמשלו כבהמות, והן הנה שאינם עומדים נחתיים הממס לזד שיבשו עצמותם ונרקבו, ולמה הנפש והלכה לה כרוח הבהמה:

23 OHR HA'CHAIM

ואני נתתיו וגו'. פירוש ומדע שהדם הוא הנפש שהרי אני נתתיו לכם וגו' לכפר על נפשתיכם, נפש תחת נפש, הרי כי הדם הוא הנפש: עוד יכוון הכתוב להזהיר על נפש הבהמה לכל המיתה כי לא נתן ה' דם הבהמה לנו אלא לכפר על נפשתינו, והוא אומרו נתתיו לכם על המזבח לשלול זולת קנינה זו שאינו לנו במתנה לעשות כל אשר נחפז עשות צו, ותמצא (ע"י מהדרין ב) שדין הריגת בהמה נרץ שיהיה על פי צד דין של כ"ג, כמשפט אדם שהשוה הכתוב משפטם למשפט אדם, ולא הותרה בהמה לישפט אלא לנרץ בשרה כי תאזה נפש אדם לאכול בשר, שכן גמר קונה עולמו והקנה לנו דכתיב (דברים י כ) כי תאזה נפשך לאכול בשר בכל אור וגו':

יא כי נפש הבשר וגו'. נרץ לדעת נתינת טעם למה חוזר זה, ולפי מה שפירשתי למעלה הן הן הדברים שכתבנו, שנותן הטעם למה תכרת נפש האוכלת, לזד שיש בדם הנפש, והוא נותן בתוכו נפש הבהמה, אלא שעדיין יש לנו לחקור, למה אמר נפש הבשר ולא אמר כי הנפש בדם היא: ונראה שנתחכם ה' להשיב לשאל למה לא אמר גם הבשר כי גם צו היה מיות הבהמה, וכשאלו אוכלו יגרום הפגם בנפשו, לזה אמר וכי נפש הבהמה היא בשר, לא כן הוא, לא היתה אלא בדמו של בשר והדם היה ממיה הבשר, ואין הנפש בבשר כל עיקר, כאומרו נפש הבשר בדם היא, הנפש ולא בבשר, ותוכנה זו לא הכינה ה' בתוכה אדם,